

Móricz Zsigmond halála

Este a Vígyszínház próbáján voltam, utána egy közeli vendéglőbe mentünk egy barátommal. Móricz Zsigmond betegségéről beszélgettünk: hétfő óta eszméletlenül fekszik — mesélte barátom —, semmiféle változás sem látszott az arcán, mintha aludnék. Ma azonban hirtelen megtöppedt a teste, a szervezet összeomlásának jelei láthatók lettek. Én mégis reménykedtem, így voltam mindig, midőn kedves nagybeteg mellett virrasztottam. Talán azért, mert nem tartom a halált olyan lényeges változásnak, mint a riadásra hajlamos emberek? Vagy az örökélet öszönös élménye mozdul meg ilyenkor bennem? Később a vendéglő elsötétített belső helyiségében ültünk, mintha halottat virrasztanánk. Két óra felé ismét megmozdult bennem a kérdés: mi lehet most Móricz Zsigmond-dal? Visszatért-e az öntudata? Bekövetkezett-e a boldog fordulat, vagy már csak a porhüvelye fekszik a klinika fehér ágyán s ő feledhetetlen mosolyával az örök mezők felé ballag?

Nem láttam őt betegen és jó is, így maradt meg, így él tovább bennem üdén, meleg életet sugárzón. Tavasszal kapta a második agyvérzést, de nem sokkal utána együtt töltöttünk egy estét, csak a záróra szórt szét minket. Úgy tett, mintha véglegesen legyűrte volna a kórt, arca üde volt, fiatalosan mozgott, ő tartotta szóval az egész társaságot. Tolnai Lajosról beszélt egész este, tele volt tervekkel, Miklós öccse segítségével ki akarta adni Tolnai összes műveit. Azután könyvnap után találkoztunk újra, munka közben rohantam a kávéházba, már várt reám. Egy írócsoport és Móricz Zsigmond között közvetítettem; mindenféle felkiismeretek mozdultak meg akkoriban, segíteni akartak egyre romló anyagi helyzetén, ki akarták kényszeríteni neki azt a tiszteltetadást, mely régen és fokozottan illette volna meg. Akkor mondotta: »Nem győzött le senki, még nem rokkantam meg, alkotok.« Igen alkotott, olyan volt, mint a népmese csodálatos fája, melyen napról napra pazar gyümölcsök teremnek. Rajtam azonban mégis átfutott az aggodalom: ez a csodálatos fa egyszer csak hirtelen kidől majd. Gondozni, ápolni, óvni kellene őt. Hívott Leányfalura, éppen itt az alkalom, egyedül lesz egy napig, mindent megbeszélhetünk. De szátféle dolog tartóztatott, milyen semmi, kis dolgok, a napi robot kényszerű terhei. Nem mehettem ki. Sohasem tudom majd megbocsátani magamnak.

Az élő legnagyobb magyar író ment el közülünk. A balatonszárszói konferencián méltán mondotta Németh László, hogy a mai Európa legnagyobb írója. Senki sem tudta ilyen gyermeken tiszta és kíváncsi szemmel nézni az életet és gyűjteni minden kincsét s hulladékát. Csak a gyermek és a legnagyobb művész tudja, hogy a hulladék, az útfélen heverő »semmi« gyakorta több, mint a karáttal félmjelzett kincs. Abban a korban, midőn csaknem minden író elvonult valahová, vagy kivonult valamiből, Móricz Zsigmond az élet sodrában állott, minden érzékszervével, minden atomjával itta az életet, élvezte és csodálta, mint a gyermek. Senki Magyarországon és Európában nem maradt ennyire hű a földhöz, az élethez, a valóságos emberhez. Ennek köszönheti, hogy a fáradság jele sohasem látszott írásain,

folytonosan megifjodott, új s új életmezőket hódított: a magyar nép életkedve, teremtőereje benne teljedett. Most, öregkorában egyszerre csak bámulatos riportokkal lepette meg közönségét s toronymagasságba emelte ezt az elkopott, elszürkült műfajt. Azt hittük, hogy »Erdély« című trilógiájában elérte a csúcspontot s egyszerre csak megjelent a »Rózsa Sándor-trilógia« első és második része és annak a néhány kritikusknak, aki még el nem pusztult a mai magyar glóbusz

Móricz Zsigmond

alatt, meg kellett állapítania, hogy a hatvanhároméves író úgy fejlődik, mintha a negyedik évtized körül járna. Gyűjtőlenese volt ez az elme, mérhetetlenül sok élmény s élet sűrűsödött benne, a természet kifogyhatatlan bőségét és termékenységét juttatta eszünkbe.

Egyszer faluról tértem haza s néhány érdekes élményemet meséltem Móricz Zsigmondnak. Akkor még dohányzott, jókedvvel hallgatta elbeszélésemet s néhány mondatot jegyzett emlékeztetőnek az Extra-doboz fedelére. Néhány nap múlva ámultam: egyik legérdekesebb novelláját írta meg ebből a néhány gyér adatból. Csak az élet, a valóság érintése kellett neki és egyszerre rendbe, rendszerbe kapaszkodó élmények sora ömlött belőle. Szüntelenül dolgozó motor volt az agyveleje. Hiába rendeltek neki pihenőt az orvosok s hiába akart ő maga is pihenni, nem tudott. A belső motor dolgozott szüntelenül, elméje egy egész ország és nép transformátora volt, holtak kelték életre benne, elsüllyedt korszakok frissültek új életre s élők merültek az öröklét aranyfürdőjébe. Lehetett-e pihenjt parancsolni ennek a teremtő láznak? Éppen úgy kérdezhetném, hogy lehet-e parancsolni a vízesésnek vagy a tengernek? Megkérhetjük-e az élőfát, hogy saját érdekében hagyjon ki egy tavaszt s takarékoskodjék erejével saját érdekében a következőre? Elemi erejű és végzetű író volt Móricz Zsigmond. Utolsó percéig teremtett, dolgozott, adott, akkor csúszott le keze az írógép billentyűiről, midőn öntudata már szenderedni kezdett. Jól tudta, hogy itt a vég. Azelőtt önként bement a kórházba, most vasárnap azonban nem szállt be a mentőkocsiba, otthon akart maradni, érezte, hogy közeledik az utolsó elszenderedés. Elmerült egy másik életbe, amint egyszer szigetek és kontinensek is elmerülnek.

Egész életében magányos volt, mint mindenki, aki eljegyz magát az igazság szolgálatával. Móricz Zsigmond magányát azonban egész

világ népesítette be, ő csakugyan megélte, megszenvedte mindazt, amit megírt, élményerdő zúgott s élők és holtak jártak táborát körülötte. A magyarság sűrű atmoszférája vette körül és Móricz Zsigmond sohasem akart kitörni ebből az atmoszférából, megelégedett vele, boldognak tudta magát meleg ölében. Cseruzája a magyar öntudat varázsvesszeje volt. Nemrégiben pihenni ment Szolnokra és jegyzetömegeggyel tért haza: a magyar városi település történetével. Egy falusi utazás pedig elegendő volt arra, hogy az árpádkori magyar falutelepülés kérdését megoldja. Mágikus erővel vonzotta fel életünk mélységét és olyan tiszta világossággal ábrázolta, melyhez csak a nap fénye fogható. S mégis hányszor föl kellett vetnie a szegyénteljes kérdést, hogy nem ő a magyar?

Apánk ment el, az erős tölgye, melynek lombjai alá állhattunk és erős törzsének dőlhattunk. Ötödikes

gimnazista voltam, az első világháború idején, midőn először került a kezembe Móricz-könyv, »Az Isten háta mögött«, hatása azóta is bennem él: vigasztalt, gyógyított, nyugtatott, mert tudatosá, tehát elviselhetővé tette bennem egy rokon környezet fájdalmait, nyomasztó, csaknem fullasztó terhét. Azóta is mindnyájunk édesapja maradt, táplált, nevelt, tanított: az élet viselésére, a rendeltetés betöltésére ezen a tájon. Túl vagyok a negyvenen, ilyenkor már közelebb vagyunk a halálhoz, mint az élethez. Ilyenkor már láthatatlanul visszatérnek azok, akik elköltöztek mellőlünk, itt vannak és beavatkoznak az életünkbe. Móricz Zsigmond drága tekintete már el nem múlik tőlem s mindazoktól, akik hívei és hívői voltak. Szegényen és árván nem is tehetünk mást a sírjára, mint a szegények és árvák kincsét: a hűséget.

Féja Géza

MÓRICZ ZSIGMOND MEGHALT

Eppen az éjjeli légiriadó lefűvásakor hunyta le örök álmra szemét Móricz Zsigmond, irodalmunk büszkesége.

Móricz télen agyvérzést kapott, mely tavasszal gyengébb mértékben ugyan de megismétlődött. Nemsokára azonban felépült és mindenki azt hitte, hogy legyőzte a kórt. Többnyire leányfalui kuriájában tartózkodott. Vasárnap hajnalban rosszul lett. Az orvos agyvérzést állapított meg, délután kimentek érte a mentők, de nem volt hajlandó kórházba menni. Este egy pesti professzor ment ki Leányfalura, aki azonnal eret vágott rajta és mivel még mindig vonakodott kórházba menni, elaltatta, úgy szállították be a Herzog-klinikára. Hat napig feküdt eszméletlenül, mintha aludnék. Utóbb 39 fok fölé emelkedett a láza és szombatra virradó éjszaka két órakor, 63 éves korában meghalt.

Móricz Zsigmond élete

Móricz Zsigmond 1879 június 29-én, Péter Pál napján született Csécsén, Szatmár megyében. Középiskoláit Debrecenben és Sárospatakon végezte, ezután sokáig nyugtalanul kereste az útját. Bölcsészhallgató akart lenni, fel is vették az Eötvös-kollégiumba, de helyét nem foglalta el. Azal a

